

SEVIRI AUGUSTALES I AUGUSTALES LIBERTINSKOGA PORIJEKLA U GORNJOJ MEZIJU

NASER FERRI

Albanološki institut, Sremska b. b., YU-38000 Priština

Pri proučavanju raznih problema vezanih uz rimsku provinciju Gornju Meziju ne može se osporiti važnost pitanja oslobođenika (bivših robova koji su raznim vidovima manumisija, skupa sa slobodom stekli i rimska građanska prava), čija se uloga ne može zanemariti u povijesnim tokovima ovoga područja i šire, tim prije što izučavanje ovoga problema daje kao rezultat niz dragocjenih odgovora u pogledu političkih, privrednih, pravnih, religijskih, društvenih i uopće svakodnevnih činilaca života u provinciji tokom prva tri stoljeća naše ere.

U okviru problema oslobođenika u Gornjoj Meziji koji se globalno mogu klasificirati u slijedeće skupine: carski oslobođenici, seviri augustales i augustales, oslobođenici vojnih lica te oslobođenici civilnih lica, poseban pozor izaziva pitanje sevira augustala i augustala oslobođeničkog porijekla na kojem ćemo se ovdje zadržati bazirajući se, prije svega, na ne mnogobrojnom ali veoma zanimljivom epigrafskom materijalu.

Medju natpisima sa područja Italije i zapadnog dijela Carstva nalazi se i oko dvije tisuće natpisa na kojima se spominju augustales, seviri augustales ili samo seviri. Obzirom da se stanoviti broj takvih natpisa javlja i u Gornjoj Meziji očita je činjenica da je i na ovom području bilo veoma rašireno štovanje carskog kulta čiji su nosioci uglavnom bili oslobođenici.

Prije svega, u vezi samog pojma *augustalis*, valja reći da je on formiran po ugledu na druge, slične pojave proistekle iz imena božanstava kao: *Dialis*, *Mercurialis* i dr., i označava u religioznom pogledu osobu ili stvar posvećenu Augustovu kultu,¹ odnosno kultu Augustovih Lara i Genija. Na natpisima diljem Rimskog carstva nosioci ovog kulta često se javljaju kao augustales, seviri augustales ili samo kao seviri, no na našim natpisima koje ovdje tretiramo poznata su samo prva dva, dok je zadnji naziv nepoznat.

Augustalske su se organizacije počele utemeljivati u Augustovo doba u Rimu u okviru *vicusa*, a njihovi su se članovi nazivali *magistri vicorum*, kao i po provincijskim gradovima sa statusom municipia ili *coloniae*,² no ipak to ne znači da ih je bilo u svim municipijama i kolonijama.

Iako na najvećem broju natpisa na kojima se spominju nije naznačen njihov socijalni status, ipak nije teško ustanoviti da su pripadnike augustalskih kolegija činili uglavnom bogati oslobođenici,³ što potvrđuje i onomastički materijal, mada je u njihovim redovima bilo i *ingenua*. U biti je svaki bogatiji i ugledniji oslobođenik mogao imati neku od navedenih titula u popisu svojih honores, ali je ipak mnogima od njih to bila i jedina čast.⁴

Mommsen je prvi iznio mišljenje da su u okviru municipalnog života augustalske organizacije pretstavljale imitaciju viteškog staleža u Rimu,⁵ no bit će da su augustalske organizacije, osim religijske uloge koju su imale, služile carevima i kao vjerni oslonac u municipijima i kolonijama, te da su činile protutežu municipalnoj aristokratiji sastavljenoj od zemljoposjednika, trgovaca, vlasnika radionica te ostalih bogataša, koji su činili *ordo decurionum*, a čije je pretjerano jačanje moglo eventualno štetiti interesima cara.⁶

Vrlo je zanimljivo pitanje razlike između termina *augustalis*, *sevir augustalis* i *sevir*, a prema jednom mišljenju tu se radi o tri institucije, koje su prvobitno bile samostalne da bi se sjedinile u 2. st.,⁷ no postoji i oprečno mišljenje prema kojem se svi navedeni termini odnose na istu instituciju. Taylor smatra da su seviri augustales birani godišnje, te da su poslije godinu dana službovanja kao seviri prelazili u kolegij augustala,⁸ mada su posvjedočeni i slučajevi gdje se spominje *sevir perpetuus*. Isto su tako u nekim djelovima Italije poznati kolegiji: *tresviri augustales* i *octoviri augustales*, koji su se razlikovali od sevira samo u broju.⁹ Što se pak sevira tiče, Taylor je mišljenja da bi se tu moglo raditi o jednostavnom skraćenom obliku od *sevir augustalis*.¹⁰

Po svemu sudeći je za Trajana, odnosno 140. g. došlo do reorganiziranja u *collegia*, *corpora* i *ordo*, i otada se članovi augustalskih organizacija javljaju uglavnom pod nazivom *augustales*, i postaju doživotnim članovima kolegija.¹¹

Prvi sigurno datirani natpis na kojemu se spominju augustali na tlu Rimskog carstva potječe iz Nepeta, a datira se u 13.–12. g. p. n. e., i ta se datacija uzima kao prva sigurna pojava augustala¹² na natpisima uopće.

Augustalski su kolegiji pretstavljali instituciju namijenjenu bogatim ljudima, oslobođenjcima i ingenuima, koji su rado drijesili kesu radi pompe i želje da bar prividno budu uz bok gradskoj aristokratiji za vrijeme prazničnih svetkovina, u kazalištu i za drugih javnih svečanosti, a oslobođenjcima su u tome jedinu smetnju činile obaveze prema patronima, kojih su se uglavnom uz pomoć novca brzo rješavali.

Stupanje u članstvo augustala je odobravano dekretom municipalnog vijeća (*decreto decurionum*), a kolegiji su poslije Trajanove reorganizacije nazivani: *collegium*, *corpus* ili *ordo*. Augustalski su kolegiji imali blagajnu, sjedište (*aedes augustalium*), a njihovi su članovi mogli biti nazočni službenim žrtvovanjima za zdravlje cara ili članova carske obitelji. U upravnom su se aparatu kolegija augustala mogli nalaziti *curatores*, *praefecti*, *quinquennales*, *quaestores* i drugi.¹³

Pošto bi odlukom dekuriona bili izabrani, članovi augustalskih kolegija su bili dužni uplatiti određenu svotu novaca (*summa honoraria*) u trenutku upisa u *album augustalium*, organizirati o svom trošku razne spektakle, a bili su dužni ispuniti i određeni broj munera te drugih obaveza.¹⁴ Za uzvrat novcima koje su trošili na priredjivanje igara, urbaniziranje gradova i zadovoljenje raznih potreba širokih narodnih masa, članovi augustalskih kolegija su dobivali društveni status koji je bio između širokih plebejskih slojeva i privilegiranog staleža dekuriona,¹⁵ kao i formalna odličja.

Iako im uglavnom nisu bile dostupne magistratske funkcije, članovi augustalskih kolegija su imali prava na odličja: na fascas, liktore i togu praetextu, a također i na posebno sjedalo (*bisellium*) u teatru za prikazivanja spektakala.¹⁶ Najviša su odličja ipak bila *ornamenta decurionalia*, koja su dodjeljivana dekretom dekuriona, i čiji su nosioci mogli sjediti pored gradske kurije za vrijeme raznih javnih priredbi, a isto su tako mogli prisustvovati sjednicama gradskog vijeća, ali bez stvarne utjecajne moći u poslovima uprave gradom.¹⁷

Ornamenta decurionalia su pak u biti pretstavljala svojevrsan vid imitacije odličja *ornamenta consularia, praetoria* i sl., koja je u Rimu dodjeljivao Senat. Okvakva se odličja javljaju po prvi puta u vrijeme Hadrijana, i ne prelaze granice 2. st.¹⁸

Obzirom da su zbog svog porijekla bili politički obespravljeni, augustali-oslobodjenici nisu mogli prodrijeti u dekurijski stalež, a želeći se izdići iznad širokih plebejskih masa, tvorili su poseban stalež, čije je sjedište bio *aedes augustalium*, gradjen ne samo novcem augustala već i priložima drugih donatora. Tudor ga zamišlja kao njihov vlastiti dom, neku vrst kluba gdje su se sastajali ne samo radi njegovanja carskog kulta, već i radi raznih poslova, očuvanja nekih vlastitih kulturnih elemenata, pa čak i radi sklapanja poslova.¹⁹

Od svih do sada poznatih natpisa sa spomenom oslobodjenika u Gornjoj Meziji čak sa na njih 18 odnosno na otprilike 30 % od ukupnog broja oslobodjeničkih natpisa spominju *seviri augustales* i *augustales*, no to i ne mora biti njihov konačan broj,²⁰ obzirom da su ovim radom obuhvaćeni samo natpisi koji spominju članove augustalskih kolegija kod kojih postoje indicije da su oslobodjenici.

Kako na ovakvim natpisima uglavnom nema uobičajenih oznaka oslobodjeničkog statusa, to je njihova onomastika bila glavnim pokazateljem njihova socijalnog statusa. Kognomina koja se javljaju kod augustala na našim natpisima vrlo često uz carske, ali isto tako i uz necarske gentilicije, su: Primus, Servandus, Julius, Hilarus, Tertius, Phoebus, Maximus, Aprio, Epistratus, Cassius qui et Popilius, Cyriacus, Telesphorus, Thallus, Trophimus i Trophimus, i uobičajena su i u augustala-oslobodjenika u drugim provincijama Carstva,²¹ a donekle predstavljaju pokazatelj njihove najvećim dijelom orijentalne provinijencije.

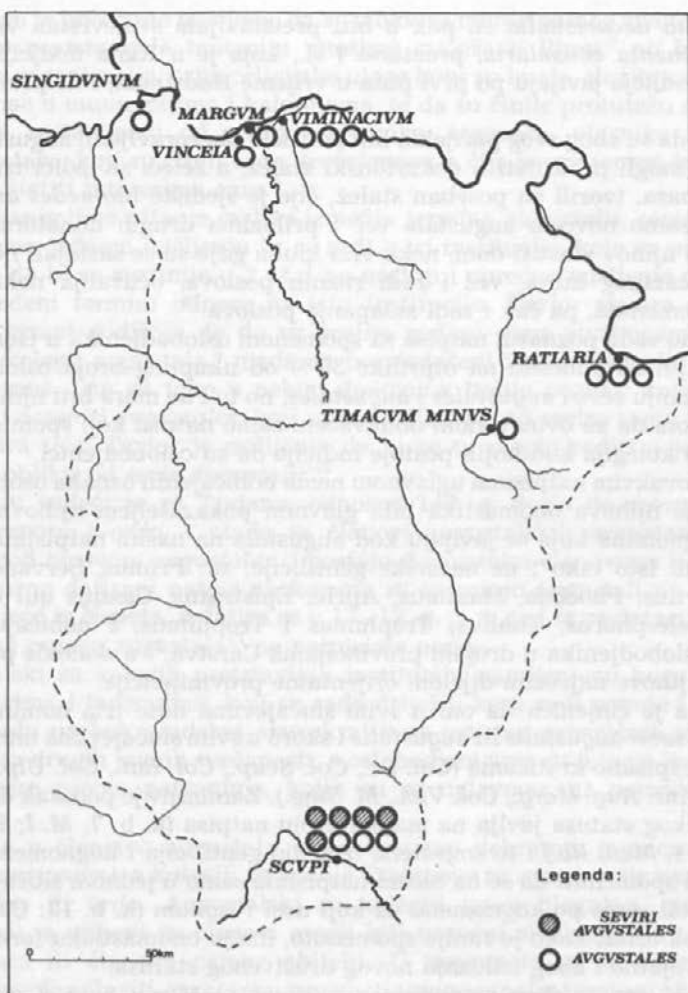
Evidentna je činjenica da oni u svim slučajevima nose tria nomina iza kojih dolazi titula *sevir augustalis* ili *augustalis* i skoro u svim slučajevima ime municipija ili kolonije napisano kraticama (*Col. Sc.*, *Col. Scup.*, *Col. Rat.*, *Col. Ulp. Rat.*, *Mun. Vim.*, *Mun. Aur. Aug. Marg.*, *Col. Vim.*, *M. Sing.*). Zanimljiv je podatak da se oznaka oslobodjeničkog statusa javlja na malom broju natpisa (k. b. 7, *M. I.*; 9, *Aug. lib.*; 11, *L. lib.*; 14, *Mani lib.*) i to smještena između gentilicija i kognomena.

Valja još spomenuti da se na našim natpisima samo u jednom slučaju spominje jedan augustal samo po kognomenu uz koji nosi i *signum* (k. b. 12: *Cassius qui et Popilius*), dok ostali kako je ranije spomenuto, imaju onomastičku formulu sa tria nomina, vjerojatno i zbog isticanja novog društvenog statusa.

Što se tiče geografskog rasporeda u Gornjoj su Meziji natpisi na kojima se spominju augustali-oslobodjenici najbrojniji na jugu provincije u Scupiju (k. b. 1–8), a ima ih i u istočnom i sjevernom djelu provincije uz Dunav: u Timacum minusu (k. b. 9), Ratiariji (k. b. 10–12), Viminaciumu (k. b. 13–15), Margumu (k. b. 16), Vingei, koja je čini se bila dio teritorija Marguma (k. b. 17)²² i Singidunumu (k. b. 18), odnosno što se više ide od sjevera ka jugu to je i njihov broj veći (vidjeti kartu na slici 1.). Zanimljiva je činjenica da ovakvi natpisi bar za sada nisu poznati u središnjim i zapadnim djelovima provincije.

Valja spomenuti činjenicu da je *colonia Scupi* jedina među gradovima u Gornjoj Meziji gdje se pored augustala javljaju i *seviri augustales*,²³ što bi moglo govoriti u prilog ranijem postojanju augustaliteta u Scupiju u odnosu na ostale gradove Gornje Mezijske.

Dok je južni dio provincije zanimljiv po tome što se uz *augustales* javljaju i *seviri augustales*, dotle su istočni i sjeverni djelovi zanimljivi po tome da se u tim djelovima javljaju isključivo *augustales* koji u gotovo svim slučajevima nose *ornamenta decurionalia*, a dva su slučaja (k. b. 10–11) posebice zanimljiva jer se

Sl. 1: Karta Gornje Mezije sa prikazom geografskog rasporeda spomenika na čijim se natpisima spominju *seviri augustales* i *augustales*.

Abb. 1: Karte Obermösiens mit Vorbereitung der Denkmäler, auf welchen *Seviri Augustales* und *Augustales* erwähnt werden.

uz uobičajenu oznaku OOD, na natpisima pojavljuje i dodatak A SPLENDIDIS-SIMO ORDINE (k. b. 10), te IMMVNITATE MVNER PVBLIC (k. b. 11), što je poseban način iskazivanja počasti.²⁴ U zadnjem se slučaju radi o oslobadjanju od stanovitih obaveza od strane municipalnog vijeća.

Natpisi augustala sa odličjem OOD susreću se i u Dalmaciji (Senia), Daciji (Apulum, Sermiszegetuza), Panoniji (Savaria), a u Gornjoj Meziji posebice u Ratiariji i Margumu.²⁵ Zanimljiv je i podatak da, dok se u susjednim provincijama ne nailazi na carske oslobodjenike u svojstvu augustala,²⁶ u Gornjoj Meziji je poznat jedan slučaj carskog oslobodjenika koji je pripadnik augustalskog kolegija (k. b.

9). Činjenica da carskih oslobođenika takorekuć nema među augustalima može se objasniti i time što su carski oslobođenici bili u povoljnijem položaju što se postizanja karijere tiče, te su samim time i imali više mogućnosti za napredovanje za razliku od ostalih oslobođenika kojima je članstvo u kolegijima augustala predstavljalo jedini put ka visokim slojevima rimskog društva.

Analiza navedenih spomenika sa natpisima na kojima se spominju augustali-oslobođenici pokazuje da su u pitanju uglavnom nadgrobni i počasni spomenici, no među njima ima i dva slučaja kad su spomenici posvećeni božanstvima. U slučaju sa područja Scupija (k. b. 2) radi se o votivnoj ploči posvećenoj D ET D SACRVM, što pretstavlja rijedak primjer ove posvetne formule u Gornjoj Meziji i uopće, obzirom da je ta formula posvjedočena još samo u Vučitrnu,²⁷ te u Nišu i Skoplju,²⁸ a rijetka je i u ostalim provincijama Carstva. U drugom pak slučaju, iz Marguma (k. b. 16) spomenik nosi posvetu IOM, što je napisano najčešće posvjedočenim oblikom posvetne formule Jupiteru.²⁹ Na temelju toga te na temelju odsustva stranih božanstava na natpisima sa spomenom augustala može se pretpostaviti da su oslobođenici – pripadnici augustalskih kolegija bili štovaoci rimske državne religije što je počivala na obožavanju cara i štovanju Kapitolijske trijade.³⁰

U kronološkom pogledu augustalski natpisi se odnose na vrijeme od 1. do početka 3. st., s tim da su u Scupiji zastupljeni natpisi od 1. do početka 3. st., dok su u ostalim slučajevima to gotovo isključivo natpisi iz 2. st., što bi se moglo uzeti i kao vrijeme vjerojatnog procvata augustaliteta u Gornjoj Meziji.

Općenito govoreći, procvat augustaliteta u susjednim provincijama bi se mogao smjestiti u prvu polovicu 3. st.,³¹ no obzirom na veliki broj spomenika iz 2. st. može se zaključiti da je sjaj augustaliteta u Gornjoj Meziji bio izražen tokom 2. st., u vrijeme Trajanove reorganizacije te i u Hadrijanovo doba. To navodi na pomisao da je augustalitet u Gornju Meziju prodro ranije nego u susjedne provincije, te da je radi toga i kulminaciju doživio ranije u odnosu na susjedne provincije.

U Gornjoj su Meziji augustali bili među glavnim ekonomskim i posredničkim elementima u gradovima, i bili su vezani uz gradske dekurijske. Uglavnom je broj natpisa augustala u svim gradovima gdje se javljaju uvijek srazmjerno manji u odnosu na broj natpisa dekurijske. Primjećuje se također da se ne javljaju u svim municipijima i kolonijama provincije, što bi prema Mocsy-jevu mišljenju moglo značiti da se u gradovima gdje nije bilo augustala gradski senat sastojao od pripadnika lokalne zemljoposjedničke aristokratije, te nije niti bilo potrebno postojanje protuteže takvom dekurijskom vijeću.³² Mocsy isto tako smatra da je u Gornjoj Meziji augustalitet bio dostupan samo jednoj generaciji oslobođenika, dok su njihovi potomci mogli ući u dekurijski stalež ili postati obični, slobodni rimski građani.³³ Kako su se bavili zakupništvom, proizvodnjom različitih artikala i trgovinom, augustali su kontaktirali sa više gradova istovremeno, no ipak su ravnomjerno bili raspoređeni u navedenim naseljima, što potvrđuju i nalazi natpisa. Na žalost preciznijih podataka o konkretnijim profesijama augustala-oslobođenika u Gornjoj Meziji nemamo, jer su takvi podatci rijetki i drugdje.³⁴

Iako je članstvo u augustalskim kolegijima iziskivalo znatne materijalne izdatke, i pored toga su se oslobođenici veoma rado prihvatili augustaliteta³⁵ u vrijeme privrednog cvata Carstva, no već od polovice 3. st. u vrijeme ekonomskih kriza Carstva članstvo u augustalskim kolegijima je postalo teškom obavezom, tako da je augustalitet došao u ruke najbogatijih, koji su si takvo što mogli priuštiti, te je počeo prelaziti s oca na sina ili oslobođenika.³⁶ U stvari, već je *Constitutio Antoniniana* omogućila dobijanje punih građanskih prava širokim slojevima, te je već tada augustalitet počeo gubiti privlačnost za oslobođenike. Isto su tako

navedene krize 3. stoljeća, poslije smrti Severa, utjecale na smanjenje interesa oslobođenika za članstvom u augustalskim kolegijima,³⁷ da bi ih sve jači utjecaj kršćanstva u potpunosti potisnuo.³⁸ U vezi s tim Taylor navodi natpis iz Carsulae, datiran u 270. g. kao zadnji sigurno datirani natpis na kojemu se spominju augustali.³⁹

U zaključku se može reći da je u Gornjoj Meziji, kao uostalom i diljem Carstva, postojao sloj bogatih ljudi uglavnom neslobodna porijekla, svrstan u augustalske kolegije, što su činili protutežu moći dekuriona u municipijima i kolonijama. Kao uostalom i u drugim djelovima Carstva, i ovdje su augustali bili politički inferiorniji i potčinjeni dekurionima, što je, nema dvojbe, prijelazna faza u socijalnom razvitku staleža, jer je u Timacum minusu (k. b. 9) poznat slučaj dvojice dekuriona čiji je otac bio augustal. Ta bi činjenica mogla ići u prilog uvriježenom mišljenju da se oslobođenici diljem Carstva nisu učlanjivali u augustalske kolegije samo radi njegovanja carskog kulta i zaštite carskih interesa, već su ih na to prije svega navodili stanoviti praktični motivi i interesi.⁴⁰

Rječju, augustaliteta je bio institucija uz pomoć koje su carevi težili suzbijanju moći provincijskih dekuriona i veličanju svoje ličnosti, a njenim je članovima ta ista institucija služila kao jedna od mogućnosti (često i jedina) za napredovanje u društvenom životu, ulazak u visoke staleže rimskog društva i stjecanje političke moći i utjecaja.

Katalog natpisa

Katalog obuhvata 18 natpisa augustala (za koje postoje indicije da su bili oslobođenici) na kojima se temelji ovaj rad. Natpisi su poredani po lokalitetima gdje su nalaženi, prema geografskom principu idući od juga provincije, gdje su brojniji, navise prema sjeveru, a istovremeno su kronološki klasificirani od 1. do 3. stoljeća za svaku cjelinu posebice.

1. Dolno Vodno–Scupi

Nadgrobna ploča od vapnenca, dimenzija: 300 × 90 × 30 cm.

D M/...../...../IIII/AVGVSTALIS/
COL SCVP/VIX ANN/L H S E/VALERI/A C F A/CLEPIO/
.TE/ANN L/VIVA SE/SIBI ET. /FELICI MARITO/F C
IMS 6. 73.

Datiranje: 1. st.

2. Zlokućani, Bardovci – Scupi

Votivna ploča nepoznatih dimenzija.

D ET D SACRVM/ C SENTIVS PRIMVS/IIII VIR/
AVGVSTALIS/V S L M

CIL 3. 8186.

IMS 6. 3.

Datiranje: Kraj 1. ili početak 2. stoljeća.

3. Bardovci–Scupi

Nadgrobna stela od vapnenca, dimenzija: 140 × 66 × 22 cm.

D M/T IVL SER/VAND IIIII/VIR AVG COL/SCVP QVI/
VIXIT ANN/LXX H S D/T IVL SERVAN/DVS FILIVS/F C

IMS 6. 71.

Datiranje: 2. st.

4. Sindjelić-Scupi
Nadgrobnna stela, nepoznatih dimenzija.
D M/M VLPIVS IV/LIVS AVG CO/LON SC/VIX AN LXXVI/
...../SVI I .IR/M. . . MARITO/BE MR/TI POS T
CIL 3. 8204.
IMS 6. 76.
Datiranje: 2. st.
5. Bardovci-Scupi
Nadgrobnna stela od bijelog mramora, dimenzija: 225 × 89 × 22 cm.
D M/C ATILIVS/HILARVS IIIII/VIR AVG COL/SCVP VIX ANN/
XXXV H S E/L ATIL EVCHA/RISTVS PATER
IMS 6. 70.
Datiranje: 2. ili početak 3. st.
6. Kale, Skoplje-Scupi
Nadgrobnna stela od poroznog vapnenca, dimenzija: 89 × 85 × 26 cm.
D M/C PVBLICI/VS TERTIVS/IIIII VIR AVG/SE VIVO SIBI/
ET STATVLEAE/PLACIDIAE CO/IVGI BENE ME/RENTI POSVIT
IMS 6. 72.
Datiranje: Kraj 2. ili početak 3. st.
7. Aračinovo-Scupi
Nadgrobnna stela od vapnenca, dimenzija: 190 × 62 × 25 cm.
MARVS/ELLIVS M L/PHOEBVS/AVG COL/SCVP VIX/AN LXXV/
H S EST/HER F C SVRVVS/IANVAR N. . .EVS
IMS 6. 74.
Datiranje: 2. st.
8. Dobri Dol-Scupi
Nadgrobnna stela od bijelog mramora, dimenzija: 237 × 97 × 20 cm.
D M/IVLIA VICTORINA/VIVA SIBI ET/C VAL PVDINTI/
VET EX PRAET/ET C IVL CELERI/Q MIL PRAETOR/
FILIS BM ET/C VAL MAXIMO AVG/ COL SCVP GENERI BM/F C
IMS 6. 34.
Datiranje: 3. st.
9. Ravna-Timacum minus
Nadgrobnna stela od vapnenca, dimenzija: 198 × 90 × 33 cm.
D M/P AELIO AVG LIB/APRIONI AVG COL/RAT H S E VIX AN/
LXV/CONSA VALERI/SE VIVA SIBI ET CON/IVGI SVO CVM/
P AELIS PROCV/LO AVITO DEC/COL RAT ET P AE/
LIS APRONIANO/VALENTE PROCV/LLIANO FILIIS B M P
CIL 3. 8263 + 14580.
N. Vulić, *Spomenik Srp. akad. nauka* 98, 1941–48, 83 n. 176.
P. Petrović, *Paleografija rimskih natpisa u G. Meziji* (1975) 139 n. 33.
Z. Mirdita, *Antroponimia e Dardanisë në kohën romake* (1981) 286 n. 454.
Datiranje: Sredina 2. st.
10. Arčar-Ratiaria
M VLP EPISTRATVS/AVGVSTAL/COL RAT OOD/
A SPLENDIDISSIMO/ORDINE
CIL 3. 1641.
Datiranje: 2. st.
11. Arčar-Ratiaria
L ANATINIO/L LIB PHOEBO/AVG COL VLP/RAT ORNATO/
ORNAMENTIS/DECVRIONAL/IMMVNITATE/MVNER PVBLIC/
CONCESSA AB OR/DINE COL EIVSD/AVGVSTAL COL E/
AERE CONLATO/D D
CIL 3. 6294.
Datiranje: 2. st.

12. Arčar-Ratiaria

Nadgrobna stela od vapnenca, dimenzija: 190 × 68 × 15 cm.

AVRELIA DIONY/SIA SE VIVA SIBI ET/ .ASSIO FILIO QVI/
... OPILIO/AVG/.OL RAT/OOD/MEM/POSVIT

V. Velkov-J. Atanasova, Latinski natpisi od Raciarija, *Izv. Arh. inst.* 30, 1967, 150 n. 5.

Datiranje: Druga polovica 2. st.

13. Viminacium

Nadgrobna ploča od bijelog vapnenca, dimenzija: 61 × 85 × 8 cm.

D M/. . . ATI RESTITVTI DEC/ET PONTIFICIS MVN AEL VIM/
INCOMPARABILIS FILI QVI/VIXIT ANN XXVI MEN II D XXV
ET SIBI/VIVVS . . . TELESFORVS AVG MVN EIVS/
DEM PATER FELIX DICTVS PER EVM PA/RVM SINE EO

CIL 3. 1655.

IMS 2. 76.

Datiranje: 2. st.

14. Čajir-Viminacium

Nadgrobna stela od vapnenca, dimenzije 200 × 70 × 24 cm.

D M/M SERVIVS/MANI LIB/THALL AVG MVN/AEL VIM VIXIT/
ANN LXX/MANIVS SER/SILVANVS FIL ET/HERES B M P

CIL 3. 14519.

IMS 2. 78.

Datiranje: 2. st.

15. Kostolac-Viminacium

Gornji dio nadgrobnog spomenika, dimenzija: 166 × 56 × 25 cm.

D M/. . FELICI Q V ANN. . . /DIEBVS XV ET/
... IANO Q V A . . . /DIEBVS XXIII/. . MAS AVG COL/
VIM . . . SET VIBIA

CIL 3. 8130.

IMS 2. 84.

Datiranje: 3. st.

16. Orašje-Margum

Votivna ara od mramora, dimenzija: 102 × 45 × 32 cm.

IOM/SEXT ALP ALCI/MVS O ORN/DEC MVN AVR/
AVG MAR ET L/VAL TROFIMAS AVG MV SS

CIL 3. 8141.

IMS 2. 315.

Datiranje: 2. st.

17. Smederevo-mutatio Vingeia

Spomenik uzidan u smederevsku tvrđavu. Nestao.

IN HONOREM/IMP CAES AVG/C MEMMIVS CYRIA/
CVS AVG II VIRALIBVS/ORNAMENTIS . . AB ORDINE/
. . ET AB ORDINE. . . IN SE CON/ LATVM STATVAM/
ARG EX P LIB XL

CIL 3. 6308.

CIL 3. 8114.

IMS 2. 63.

Datiranje: 2. st.

18. Beograd-Singidunum

Donji dio manjeg sarkofaga od vapnenca, dimenzija: 150 × 62 × 10 cm.

D M/M VLP PLOTO VIX ANN/V DIES LVII/
M VLP TROPHIMVS AVG/ET OO DEC M SING ET/
CLAUDIA VALENTINA FILIO

CIL 3. 14534.

IMS 1. 47.

Datiranje: Prva polovica ili sredina 2. st.

- ¹ E. De Ruggiero, *Dizionario epigrafico di antichità romane* 1 (1886) 289.
- ² D. Tudor, *Le organizzazioni degli Augustales in Dacia, Dacia* 6, 1962, 199. A. M. Duff, *Freedmen in the Early Roman Empire* (1928) 133.
- ³ D. Tudor (nap. 2) *passim*. L. R. Taylor, *Augustales, Seviri Augustales, Transac. Amer. Philol. Assoc.* 45, 1914, 231. A. M. Duff (nap. 2) 133. O. Pegreff, *Ricerche epigrafiche sui liberti, Epigraphica* 3, 1941, 120. R. Duthoy, *Notes onomastiques sur les Augustales cognomina et indication de statut, Ant. Class.* 39, 1970, 95.
- ⁴ L. R. Taylor (nap. 3) *passim*.
- ⁵ Th. Mommsen, *Römisches Staatsrecht* (1887) 454.
- ⁶ D. Tudor (nap. 2) 201.
- ⁷ E. De Ruggiero (nap. 1) 852.
- ⁸ L. R. Taylor (nap. 3) 233, 240.
- ⁹ E. De Ruggiero (nap. 1) 829.
- ¹⁰ L. R. Taylor (nap. 3) 234.
- ¹¹ L. R. Taylor (nap. 3) 243. E. De Ruggiero (nap. 1) 851. A. M. Duff (nap. 2) 135.
- ¹² L. R. Taylor (nap. 3) 235.
- ¹³ D. Tudor (nap. 2) 200, 201., L. R. Taylor (nap. 3) 232.
- ¹⁴ L. R. Taylor (nap. 3) 232, 244., D. Tudor (nap. 2) 200.
- ¹⁵ D. Tudor (nap. 2) 212.
- ¹⁶ E. De Ruggiero (nap. 1) 848.
- ¹⁷ D. Tudor (nap. 2) 208.
- ¹⁸ E. De Ruggiero (nap. 1) 856.
- ¹⁹ D. Tudor (nap. 2) 212.
- ²⁰ A. Mocsy, *Gesellschaft und Romanisation der römischen Provinz Moesia Superior* (1970) 165 navodi u pojedinim naseljima veći broj augustala, ali računajući tu i ingenue.
- ²¹ D. Tudor (nap. 2) 207.
- ²² M. Mirković, *Rimski gradovi na Dunavu u Gornjoj Meziji* (1968) 97, 98.
- ²³ A. Mocsy (nap. 20) 166.
- ²⁴ E. De Ruggiero (nap. 1) 856. M. L. Gordon, *The Freedman's son in municipal life, Jour. Rom. Stud.* 21, 1931, 66.
- ²⁵ E. De Ruggiero (nap. 1) 856. A. Mocsy (nap. 20) 166, iznosi mišljenje da ih najviše ima u Gornjoj Meziji.
- ²⁶ D. Tudor (nap. 2) 206.
- ²⁷ N. Vulić, *Antički spomenici naše zemlje, Spomenik Srp. kralj. akad.* 71, 1931, 42.
- ²⁸ E. De Ruggiero, *Diz. epigr. ant. rom.* 2, 1910, 1724.
- ²⁹ E. De Ruggiero, *Diz. epigr. ant. rom.* 4, 1 (1924–1946) 240.
- ³⁰ P. Petrović, *Niš u antičko doba* (1978) 137.
- ³¹ D. Tudor (nap. 2) 213.
- ³² A. Mocsy (nap. 20) 165.
- ³³ *Ibid.*, 166.
- ³⁴ O. Pegreff (nap. 3) 126.
- ³⁵ Zabilježen je i slučaj da je isti čovjek obavljao augustalske dužnosti u dva grada različitih provincija istovremeno: *CIL* 3. 1084: C TITVS AGATHOPVS AVG COL SISICIAE ET SARM [izegetusae].
- ³⁶ L. R. Taylor (nap. 3) 244, 245.
- ³⁷ D. Tudor (nap. 2) 214.
- ³⁸ Ch. Daremberg, E. Saglio, *Dictionnaire des antiquités grecques et romaines* 1, 1 (1877) 561.
- ³⁹ L. R. Taylor (nap. 3) 245.
- ⁴⁰ D. Tudor (nap. 2) 208.

SEVIRI AUGUSTALES UND AUGUSTALES LIBERTINISCHER HERKUNFT IN OBERMÖSIEN

Zusammenfassung

Die in dem augusteischen Zeitalter in Rom entstandenen Augustales-Kollegien verbreiteten sich mit der Zeit auch in die Provinzen und bedeuteten in den ersten drei Jahrhunderten unseres Zeitalters eine Institution, die vor allem für die Reichen, am meisten für die Befreiten aber auch für die Ingenui, bestimmt war. Die Institution war zugleich der Träger für das Hegen des Kaiserkultes, andererseits stellte sie aber ein Gegengewicht gegen die munizipalische Aristokratie in den Provinzen dar und schützte die kaiserlichen Interessen.

Unter den Inschriften aus dem italienischen Gebiet und aus dem westlichen Teil des Kaisertums gibt es auch ungefähr 2000 Inschriften, in denen die *Augustales*, die *Seviri Augustales* oder *Seviri* erwähnt werden. Da eine gewisse Zahl solcher Inschriften auch in Obermösien vorkommt, bearbeitet dieser Artikel das Problem der Befreiten, die zu Mitgliedern der Augustales-Kollegien wurden, die also zu einer Gruppe kaiserlicher, militärischer und ziviler Befreiten gehörten, die in der römischen Gesellschaft eine wichtige wirtschaftliche und politische Rolle spielten.

Diese Erläuterung basiert auf den Inschriften, in denen die Mitglieder der Augustales-Kollegien vorkommen, die von den Befreiten herkommen und die am zahlreichsten in den südlichen Teilen der Provinz zu finden sind: Scupi¹⁻⁸, es gibt sie jedoch auch in den nördlichen

Teilen: Timacum minus⁹, Ratiaria¹⁰⁻¹², Viminacium¹³⁻¹⁵, Margum¹⁶, Vingeie¹⁷ und Singidunum¹⁸. In den mittleren und westlichen Teilen der Provinz sind sie uns zumindest bis jetzt noch nicht bekannt.

Im gesamten römischen Imperium kommen die Mitglieder der Augustaales-Kollegien als *Augustales*, *Seviri Augustales* oder *Seviri* vor, wobei in den Inschriften in Obermösien (Moesia Superior) nur die ersten zwei vorkommen und die letzte Bezeichnung – *Seviri* – völlig unbekannt ist. Der südliche Teil der Provinz enthält Inschriften sowohl mit den Benennungen *Seviri Augustales* als auch *Augustales*, die östlichen und nördlichen Teile weisen interessanterweise ausschließlich die Benennung *Augustales* auf, die in fast allen Fällen mit »*Ornamenta Decurionalia*« bezeichnet sind. Solche Auszeichnungen gleichen den adäquaten Auszeichnungen, wie *Ornamenta Consularia*, *Praetoria* und ähnlichen in Rom; in den Inschriften der Augustaales-Befreiten begegnen wir ihnen in der Hadrian-Ära und sie überschreiten nicht die Grenze des 2. Jahrhunderts.

Interessant wäre es zu erwähnen, daß in Obermösien der Fall eines kaiserlichen Befreiten bekannt ist, der ein Mitglied des Augustaales-Kollegiums war, wogegen man in den benachbarten Provinzen keine zu den Augustaales gehörenden kaiserlichen Befreiten antrifft.⁹

Die Analyse der Denkmäler mit Inschriften die Augustaales-Befreiten nennen, zeigt, daß es sich hauptsächlich um Grabsteine- und Ehrendenkmäler handelt. Zwei Fälle müssen davon ausgenommen werden, denn sie sind Göttlichkeiten geweiht (Nr. 2: D ET D SACRVM; Nr. 16: IOM). Das Nichteinsetzen der fremden Göttlichkeiten in die Inschriften spricht dafür, daß die Augustaales-Befreiten Angehörige der offiziellen römischen Religion waren. Chronologisch betrachtet, beziehen sich die Augustaales-Inschriften auf die Zeit vom 1. bis zum 3. Jh., wobei im Gebiet von Scupi Inschriften vom 1. bis zum Anfang des 3. Jh. vorkommen, in allen anderen Fällen sind aber die Inschriften sozusagen ausschließlich aus dem 2. Jh., was auch als die Blütezeit der Institution der Augustaales in Obermösien betrachtet werden könnte.

In Obermösien zählten die Augustaales in den Städten zu den wichtigsten Wirtschafts- und Vermittlungselementen und waren an die städtischen Decuriones gebunden – und ihnen auch untergeben. Dadurch wird die Zahl der Augustaales-Inschriften im Vergleich mit den Decuriones – Inschriften fast in allen Städten, wo sie vorkommen, kleiner.

Es besteht die Ansicht, in Obermösien wäre die Augustaales-Mitgliedschaft nur einer Generation der Befreiten zugänglich gewesen, deren Nachkömmlinge hätten aber später in den Decuriones-Stand eintreten oder aber die Rechte der normalen vollberechtigten römischen Bürger genießen können.

Obwohl die Mitgliedschaft in den Kollegien der Augustaales beträchtliche materielle Kosten nach sich zog, haben sich die Befreiten bis zur Mitte des 3. Jh. doch gern entschlossen, ihnen beizutreten. Von dieser Zeit an wurde die Mitgliedschaft in den Augustaales-Kollegien jedoch wegen der wirtschaftlichen Krise eine schwere materielle Last. Die *Constitutio Antoniniana* hat das Interesse des Befreiten, als Mitglied in diesen Kollegien mitzuwirken, noch zusätzlich vermindert, bis die Kollegien samt ihrem Aufrechterhalten des Kaiserkultes unter dem Einfluß des Christentums vollkommen zurückgedrängt wurden. Die letzte, mit Sicherheit datierte Inschrift mit der Erwähnung der Augustaales ist die Inschrift aus Carsulae, datiert in das Jahr 270.

Abschließend könnte man sagen, daß das Augustalentum eine Institution meistens reicher Befreiten war, mit derer Hilfe die Kaiser versuchten, die Macht der *Decuriones* in den Provinzen zu mindern und ihre eigene Persönlichkeit zu verherrlichen. Den Mitgliedern bedeutete ihre Institution oft die einzige Möglichkeit, im gesellschaftlichen Leben emporzukommen, in die hohen Kreise der römischen Gesellschaft einzudringen und gesellschaftliche und politische Macht und Einfluß zu erringen, was die Befreiten und ihre Nachkömmlinge äußerst geschickt auszunutzen wußten, wovon viele Beispiele aus der römischen Geschichte sprechen.